

Väärin tulkittu runo.

Hirtettävä ylkä ja lohikäärmeen kitaan tuomittu neito.

Kun jollakin alueella muinaisrunot rappeutuvat, syntyy toisinaan sekavia toisintoja, joita ei ole helppo ymmärtää kenenkään, joka ei ole perinpohjin syventynyt kaikkien alueiden runouteen. Hämärtyneisiin toisintoihin saattaa kätkeytyä tutkimukselle varsin arvokkaita aineksia. Sellainen on Eräjärveltä saatu, Satakunnan runoissa julkaistu »Lohikäärmeelle tuomittu neito» (X 46). Sama muistiinpano on myös julkaistu hämäläisenä kehtolauluna »Tuutikasme kaksi lasta» (Hämeen muistomerkkejä II 2, Tampereen seutujen runot 207). Tuo toisinto on merkillinen siitä, että se sisältää jälkiä kahdesta, Länsi-Suomesta unohtuneesta laulajan virrestä ja katkelman kertovaa runoa, jolle sopisi nimeksi »Hirtettävä ylkä ja lohikäärmeen kitaan tuomittu neito».

Tuo toisinto tavataan H. A. Reinholmin v. 1854 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle antamassa kokoelmassa XII n:o 29, merkittynä Eräjärveltä muistiinpannuksi kesällä 1848. Runonkeräysmatkallaan kesällä 1853 N. Järvinen on kirjoittanut tuon runon. Kieltämättä on kysymyk-

sessä sama toisinto. Reinholm on sen kopioinut Järvisen muistiinpanoista, vaikka on erheellisesti merkinnyt vuosiluvun. Runo on seuraava:

Tuutikas me kaksi lasta,
 Koskas (mistäs) kolmannen sa'amme?
 Jesus kaunis kolmanneksi,
 Neitsy Maaria neljänneksi,
 Isä viisas viidenneksi,
 Äiti kulta kuudenneksi,
 Jopa meitä joukko tulee.
 Käykääs me Käenmäelle
 Käen kieltä oppimahan;
 Kiskokas me niini pitkä,
 Niini pitkä ja leviä,
 Jolla hirret hirttelemme
 Tien suuhun, veräjänpuuhun,
 Josta kuninkaat kulkevat,
 Valtaherrat vaeltavat.

Tätä runoa on varhemmin käsitellyt K. KROHN albumissa Itä-Rajalta 1894, »Neito ja lohikäärme», ja Die folkloristische Arbeitsmethode, ss. 123—4, mutta ei ole ymmärtänyt sen eri aineksia ja mielestäni käsitänyt kertovan osankin aivan väärin. MARTTI HAAVIO on runosta kirjoittanut erikoistutkimuksen »Lohikäärme ja neito. Vertaileva runotutkimus» (1932).

Tarkastellessa edellä julkaistua länsisuomalaista katkelmaa huomiomme kiintyy aluksi omituisiin alkusäkeisiin: »Tuutikas me lasta kaksi, Koskas kolmannen saamme? Jesus kaunis kolmanneksi, Isä viisas viidenneksi» jne. Niistä Haavio kirjoittaa: »Runo alkaa hämäläisessä toisinnossa rukouksella». — »Säkeet eivät kuitenkaan kuulu runon yhteyteen; ne ovat säkeitä katolissävyysestä lastenlorusta, jota ainakin Pohjois-Pohjanmaalla on pantu runsaasti muistiin, esim.

Soutaa, laulaa lasta kaksi,
 Iesus tule kolmanneksi,
 Neitsy Maria neljänneksi,
 Isä viisas viienneksi,
 Äiti kulta kuuenneksi,
 Setä vanha kaheksanneksi,
 Ystäväkulta yhdeksänneksi,
 Kyrön äijä kymmeneksi.»

Muotoa *Tuutikas* me lasta kaksi ei ole missään muussa tuutilaulussa, sillä siinä ei ole mitään järkeä. Eihän tuuditeltavia ollut kahta, ellei ollut

kysymyksessä kaksoset, ja silloin olisi kaiketi laulettu »Tuudittelen kahta lasta», eikä myöskään useampia tuudittelijoita. Yhtä mahdoton on pohjalainen muoto »Soutaa, laulaa lasta kaksi». Soutaja, tuudittaja oli yksin kehdon ääressä ja yksin hän myös lauloi. Tuo alkusäe kuuluikin useimmiten Pohjanmaalla: Laulakaamme lasta kaksi (XII 927—29, 932, 941) ja siitä vääntynyt Laula, laula lapsi kaksi (918, 923), Minäpä laulan lapsen kaksi (919), Minä laulan lapsen kaksin (922), Laulan, laulan lasta kaksi (925, 936), Laa, laa lasta kaksi jne.

Säe »Laulakaamme lasta kaksi» kuuluu laulajan virren alkusanoihin ja kuvastaa muinaista kahdenlaulua. Se tavataan Pohjanmaalla, on yleinen Raja- ja Pohjois-Karjalassa:

Laulakaamme lasta kaksi
kuin yhen emön tekemät,
yhen sorsan suorittamat.

Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Inkerissäkin se on säilynyt (esim. VII 1559—62, 1672—74, 10546, V 7, 138; Paraske V₃ 248). Kun laulajan virret unohtuivat läntisillä runoalueilla, säilyi niiden alkusanoja tuuttilauluina. Ja kun ei kehdon ääressä laulaja enää ymmärtänyt sanoja »laulakaamme lasta kaksi», se muuttui joskus muotoon »Soutakaamme lasta kaksi», vieläpä tuutija lallatteli »La la lala lasta kaksi» (XII 924, 946). Karjalan laulajanvirressä on:

Laulakaamme lasta kaksi,
pojat kolme koetellaan.

Mutta kehdon ääressä lukusana *kaksi* houkutteli jatkamaan pitkällä lasten numerolorulla, jossa oli, kuten Kemin toisinnossa, Jeesuksesta sepän emäntiin ja »Kajanuksen frouvista» ja ämmistä aina kahteenkymmeneen nimeen asti (928). Eikä siinä ole mitään »katolissävyyä», se on tavallinen ns. numeroloru.

Tämän numerolorun jälkeen seuraa Eräjärven toisinnossa:

Käykääs me Käenmäelle
Käen kieltä oppimahan!

Saadakseen runon liitetyksi Pyhän Yrjänän legendaan Haavio arvelee (mts. 49), että nämä »toisinnon johdantosäkeet lienevät nekin yhteydessä Yrjänän päivän vieton kanssa. Käellä ja Yrjänän päivällä nimittäin on ollut yhteyttä». Tuo yhteys piilee muka siinä, että Euroopassa yleensä uskottiin, että jos keväällä meni ulos syömättömänä ja ensimmäisen kerran kuuli käen kukkuvan, siitä seurasi onnettomuutta. (Haavio viittaa

tässä Kustaa Vilkunan kirjoitukseen käen y.m. muuttolintujen pilauksesta Kalevalas. vuosik. 9.) Hän jatkaa: »Sama uskomus, jos kohta ei Yrjänän päivään liittyneenä, tavataan suomalaisilla, joita käki 'paskantaa', 'pilaa', sekä lukuisilla muilla kansoilla.»

Mitään yhteyttä Yrjänän päivän ja käen kukunnan välillä ei Suomessa voi olla, sillä meillä käki ei kuku niin varhain, huhtik. 23. p:nä, ei edes vuosisatoja sitten vallinneen vanhan luvun mukaan. Haavion selitys on siis mahdoton. Jos hän olisi hieman tuntenut tunnelmarunojamme, hän olisi huomannut, että nuokin säkeet ovat laulajan virttä. Säkeet kuuluvat Etelä-Karjalassa, Inkerissä ja Virossa yleisesti esitettyyn runoon, jota voisi nimittää »Käeltä oppinut laulunsa» tai »Käeltä ja satakieleltä viret» (TT I, ss. 162—9). Tuossa kauniissa runossa kerrotaan, miten laulaja meni metsään kesällä »puhjetessa putken juuren, lehen kannan kasvaessa». Siellä käki kukkui, kuusi notkui, lintu lauloi, latva liekkui. Siitä neito poimi virtensä, oli käen kieltä oppimassa: Käen on kieli kerkeämpi, sisovan sanat paremmat. Ja niin neito oltuaan linnuilla opissa saattoi sanoa: »Aloin kukkua käkenä, sisovana sirkutella», muiden ihmetellessä: »Tuo tyttö on opissa ollut, seissyt seppiä pajassa.» Sakkulassa runo Hirtettävä sulho alkaakin säkeillä: »Menen metsähän kesällä, ruohon maahan langedessa, lehen puuhun puhjetessa» (644), joilla säkeillä myös runo »Käeltä kielen oppinut» alkaa. Tätä runoa lauloivat neidot kevätkesällä juhla-iltoina käsi kädessä kulki, samoin kuin Ritvalan helkavirsien alkusanoja: »Annas mun käen kukata!»

Säkeillä »Käykääs me käenmäelle käen kieltä oppimassa» tarkoitetaan siis: Lähtekäämme nuoret laulukaltaalle, missä kuulemme kevätkäen kukunnan kilvoittelevan omien laulujemme kanssa.

Sitten seuraa varsinainen neitojen laulama kertova runo, kuten helka-juhliissa. Sitä on Eräjärven muistiinpanossa säilynyt vain katkelma, mutta runsaiden Karjalan ja Inkerin toisintojen pohjalta saamme runon, jonka juoni on seuraava:

Neidot laulavat:

Nouskaamme norolta nuoret,
kesäkempit kalliolle!

Sitten he päättävät leikata lehmuksen ja sen kuoresta punoa nuoran,

millä ylkä hirtetähän,
vaimon poika vankatahan — — —

Kuningas ja linnan herrat kulkevat tietä.

Kuningas kovin kysyvi:
 »Minkätähden tää si(d)ottu,
 vaimon poika vankaeltu?»

Vastataan:

»Miksi makasi nuoren nei(d)on,
 nuoren nei(d)on morsiamen.»

Hairahtunutta neitoakaan ei jätetty rankaisematta:

Neito parka tuomittihin
 lohikäärmehen kitahan,
 pedon kauhian kamalan.

Mutta hirmuinen lohikäärme ei suostunut neitoa nielemään, se huokaeli,
 henkäeli:

»Ennen nielen nuoren miehen,
 nuoren miehen miekkoinensa,
 uron umpirautoinensa,
 hevosen satuloinensa,
 ennenkuin nielen neion nuoren,
 neion nuoren morsiamen.
 Neito poikia tekevi,
 laivan seppiä latovi
 Ruotsin suurehen sotahan,
 Tanimarkin tappeluhun.»

Tätä runoa ovat Krohn ja Haavio pitäneet Yrjänänpäivän riittirunona ja pyhän Yrjänän legendaan pohjautuvana lauluna.

Haavion tutkimuksesta on vain kaksi arviointia ja nekin aivan vastakkaiset, nimittäin E. N. SETÄLÄN ja UNO HARVAN. Kun ne ovat olemassa vain asiantuntijanlausuntoina tiedekunnan osaston pöytäkirjan liitteinä, on syytä esittää ne kokonaisuudessaan, etenkin kun niistä ilmenee kahden kansanrunouden alallakin niin arvovaltaisen miehen arvostelu ja käsitys runostamme.

Setälä kirjoittaa: »Kaarle Krohnin tutkielma, joka, vaikka se julkaistiinkin vaatimattomassa paikassa, eräässä tilapäis-albumissa (1894), on perustavaa laatua. Dosentti Haavion tutkimus on nyt vienyt siihen yllättävään tulokseen, että 'neidon ja lohikäärmeen runossa' onkin pääasiana riittiruno, joka koskee maanviljelyksen suojelijaa Pyhää Georgiosta, vain palasena on siihen sekaantunut osa lohikäärmeen tappajan Pyhän Yrjänän runoa. Tämäkin yritys on mielenkiintoinen; täytyy vain valittaa, että kansanrunoudentutkimus niin harvoin löytää aivan ratkaisevia, runon ulkopuolelta saatavia vakuutteita. Pyhä Yrjänä sekä lohikäärmeen tappajana että maanviljelyksen suojelijana koko kristillisen maailman kirjallisuudessa sekä esikristillisen haltian ja jumaluuden jatkajana olisi

laaja ja erinomaisen arvokas tutkimusaihe, johon toivoisi jonkun tutkijan ryhtyvän, mutta semmoisenaankin kuin dosentti Haavion tutkielma nyt esiintyy, on se katsottava vakavasti varteenotettavaksi lisäksi Pyhän Yrjänän kirjallisuuteen.»

Harvan arvostelu on perusteellisempi:

»Kun länsisuomalainen 'ylkä' sana, joka on säilynyt sellaisena vielä Suistamalla ja joka Lönnotin mukaan esiintyy myös muodossa *yrkä* brudgum, ungersven, man, on karjalaisille outona muutettu joko »sulhoksi» tai väännetty muotoihin: *hyllkä, hyllköi, hyllkkä, hyllkkö, hyllkö, hyllky, hyllki* ym. tai *hyrkköi, hyrkä, hyrkköi, hyrkkä, hörkkä, hyyrö* ym., on prof. Krohn yhdessä inkeriläisessä muistiinpanossa esiintyvän Yrjö nimen perusteella selittänyt, että runon alkumuodossa on ollut Yrjä tarkoittaen pyhää Yrjänää. Näin ollen olisi tuo hirtettävä neidon raiskaaja ollut itse pyhä Yrjänä. Dos. Haavio yhtyy prof. Krohniin, mitä nimeen tulee, ja olettaa, että runoa on ennen vanhaan esitetty Yrjön päivään liittyvänä riittivirtenä. Kun hän kuitenkin näyttää epäilleen, tokko pyhää Yrjänää olisi katolisena aikana voitu näin törkeästi häväistä, turvautuu hän toiseen selitykseen. Kysymys ei hänen mielestään olekaan itse Yrjänästä vaan jonkinlaisesta Yrjön päivän menojen edustajasta, 'olipa hän sitten vihreä Yrjänä-nukke tai todellinen nuorukainen', sellainen, jommoista Keski-Euroopassa on käytetty mm. paastonajan ja kevätmenojen kulkueissa, slaavien keskuudessa myös juuri Yrjön päivänä (slov. Zelene Juri). Tätä Yrjön päivänä hirtettävää olentoa on tekijän mielestä voitu syyttää huoruudesta.

Tarkastellessani tekijän todistuskappaleita en voi olla ihmettelemättä ensiksikin sitä, miten kevyesti tekijä sotkee runoomme 'vanhan vuoden', 'talven' tai 'kuoleman' eri aiheisia karkoittamisia sekä 'kevään' kylään tuontia (slov. 'vihreä Yrjänä') koskevat tavat. Vielä enemmän ihmettelen, jos tekijä vaatii lukijaa uskomaan, että tuo nuoren neidon maannut henkilö, jota suomalainen runo sanoo 'vaimon pojaksi', olisi sama olento kuin slovenien juhla-kulkueiden saattama kevään edustaja, 'vihreä Yrjänä'. Runon tulkitseminen täten tuottaa tekijälle muitakin vaikeuksia, runo kun vielä jatkuu puhumalla myös maatun neidon tuomitsemisesta. Tekijän on sen vuoksi tässä kohdin katkaistava runo! Tuo loppupuoli, josta säkeitä on alkuosan yhteydessä saatu jo länsisuomalaiselta alueelta, ei hänen mielestään ole enää riittirunoa, vaan legenda. Se seikka, että lohikäärme uhkaa niellä papitkin ja kuninkaat ennen kuin viattoman neidon, ei kuitenkaan taas sovi tekijän olettamaan kantamuotoon, sen vuoksi hän tahtoo pyyhkiä runosta tätä koskevat säkeet. Näin mielivaltaisesti menettellen voitaisiin kansanrunouden alalla todistaa melkein mitä hyvänsä.»

Harvan lausunto päättyy lopputulokseen: »En edellämainitulle teokselle voi antaa juuri mitään tieteellistä arvoa — — —»

Sitten muutama sana Setälän mielestä »perustavaa laatua olevasta» Krohnin tutkielmasta Neito ja lohikäärme. V. 1894 vasta 31-vuotiaan

K. Krohnin 9 sivun mittainen yleistajuinen kirjoitelma on varsin vaatimaton ja osoittaa, ettei satujen tutkija vielä ollut runoihin perehtynyt. Lähes puolet kirjoituksesta on selostusta pyhän Yrjänän legendasta, joten siinä on varsin vähän sanottu käsiteltävänä olevasta runosta.

Yrjänän legendaan Krohn saa suomalaisen runon liitetyksi seuraavalla tavalla: Hän huomauttaa, että kun runo kertoo, että *ylkä* hirtettiin, »Laatokan rantaman ja Inkerin toisunnoissa kansanruno on sen [*ylkä* sanan] härvoin oikeassa muodossa säilyttänyt. Enimmiten sen tapaa alkusoinnun vaikutuksesta vääntyneenä h:lilla alkavaksi: hylkä, hylkkä, hylki, hylky. Toisinaan on sen asemalla samaa merkitsevä *sulho*. Nähtävästi on *ylkä* Itä-Suomessa tuntematon sana ja se yksinensä jo pakoitaisi meitä etsimään runon alkuperää Länsi-Suomesta.»

Tähän asti Krohn on järkevällä tolalla, mutta sitten tapahtuu omituinen käänne. Hän jatkaa: Parissa inkeriläisessä toisinnossa tavataan väännös: *hyrkkä* ja *hyrkkö*, joista *ylkä*-sanan toisintomuoto *yrkä* kuultaa läpi, »joten voimme sen alta helposti lukea sanan *yrjät*». Kun Eräjärven toisinnossa on *hirret hirttelemme*, »emme myöskään suuresti erehtyne, jos monikollisen *yrjät* palautamme alkumuotoonsa *yrjän*». »Mutta *yrjän* mainitseminen nuoren neidon ja lohikäärmeen yhteydessä, muistuttaa ehdottomasti mieleen pyhän Yrjän eli Yrjänän.» — Ja niin Krohn siirtyy kertoilemaan kristittyjen marttyyrien pyhästä Georgiuksesta. Lopuksi hän arvelee, että suomalaisen runon kehoitus punoa niinuinuora, jolla hirtetään nuoren neidon vietellyt mies, selittyy näin: »Germaanilaisissa kansanlauluissa Pyhä Yrjänä ei huoli hänelle tarjotusta kuninkaan tyttärestä; käsitys naimattoman säädyn paremmuudesta on niin myöhäiskatolinen, ettei se näy Suomen kansan käsitykseen kiintyneen. Viettelijän *hirttäminen nuoralla* olisi siinä tapauksessa voinut vääntyä vyön köyttämisestä lohikäärmeen kaulaan. *Kehoituksella nousemaan mäelle tai kalliolle* on kukaties vastineensa kuninkaan tyttären nousemisessa korkealle paikalle lohikäärmettä odottamaan.»

Toht. Martti Haavion erikoistutkimuksesta ilmenee, että hän on Etelä-Karjalasta tuntenut vain 5 toisintoa. Niitä on sieltä 47. Etten tekisi tutkijalle vääryyttä, minun on mainittava, että niistä on 11 saatu sen jälkeen, kuin hänen tutkimuksensa ilmestyi. Mutta toisintoja olisi silti ollut 36. Miltei kaikki vanhemmat toisinnot ovat jääneet käyttämättä! Kummallista on, ettei ole huomattu edes kaikkia Inkerin aineksia sellaisiakaan, jotka näkee SKVR:n hakemistosta. Kolmannes toisunnoista on jäänyt käyttämättä.

Mutta siirtykäämme Krohn-Haavion legendana ja riittinä pitämään runoainekseen.

Varsinainen kertova runo alkaa säkeillä:

Nouskaamme norolle nuoret,
kesäkempit kalliolle.

Aluksi on huomattava, ettei *n o u s t a norolle*, sillä noro on maiseman alava paikka. Gananderin sanakirjassa (v. 1787), josta ilmenee, että hän on tuntenut käsiteltävän olevan runon, tavataan alkusäkeemme asuissa: *Nouskaamme norolta* nuoret ja *Noskaamme norolta* nuoret. *Norolta* on tietysti luonnollisempi, ellemme oleta *nouskaamme* verbin sijalla olleen, kuten Ritvalan helkavirsissä ja kokkovirsissä, *käykäämme: käykään* siukaset sinelle, tai: *Lähtäm* myö tytöt kokolle. Alkusointu kuitenkin edellyttää nouskaamme norolle tai norolta. Nousta merkitsee runoissa myös lähteä: Mitä nousen laalamahan — tässä siis mahdollisesti = alkakaamme nuoret mennä norolle ja sieltä kalliolle. Suistamon runojen toisoinnoissa on: »Lähkämme neitokset norolle, kesä kempit kalliolle»; »Lähe neitonen norolle, kesä kemppi kalliolle», joten ei ole puhetta *norolle nousemisesta*.

Kertosäkeessä kiintyy huomio siihen, että sanaa nuoret kerrossa vastaa *kesäkempit*, kesokempit, kesoikempit jne. Haavio selittelee ss. 10—14 kesäkempin merkitystä. Hän toteaa (H. J. Strengin mukaan), että *kemppi* on uudempi ruotsalainen lainasana; myöhäismuinaisruotsissa oli *kämpe*, *kiampe* (stridsman), vanhemmassa uusruotsisissa *kämpe* agonista, luctator, pugil; sana on ruotsissa laina keskisaksasta, jossa tavataan *kempe*. Vedotaan sitten Agricolaan: »Mixa sine itzes pidhet ninquin se Kempi, ioca hämmestynyt ombi? Ja ninquin se Sangari, ioca eij woiw wapahta?» Kemppi on tässä ilmeisesti sankari. Sen sijaan Agricolan Rucouskirian huudahdus: »O minun kempi Herra Jumala» osoittaa, että sanaa voidaan käyttää myöskin adjektiivisesti, samoin Florinuksen sananlaskussa »kembit Kirckowaatteisa», ja Lönnrotin sanakirjassa sillä on merkitys 'högfärdig, prålig i kläder, prydlig, förträfflig' jne. Haavio päättelee, että on kaksi selitysmahdollisuutta: »kemppi voidaan käsittää joko adjektiivisesti tai substantiivisesti — sanaparilla voi siis olla merkityksenä joko 'kesäkauniit' tai 'kesätaistelijat', 'kesäntaistelijat'. Ottaen huomioon runon seuraavat säkeet, johon ilmeisesti on kätkeytyneenä juuri kevätjuhlien riitteihin kuuluva ajatus, on täysi syy hyväksyä jälkimmäinen selityspäätös.» Ja hän lisää: »Tutkimuksemme seuraavien sivujen antamat tulokset ovat säe säkeeltä omiaan vahvistamaan tätä käsitystä.»

U. Harva on oikeassa väittäessään, että Martti Haavion tutkimuksen tulokset ovat harhaiskuja. Haavio tahtoo päästä tulokseen, että runo on Yrjänän päivän riittiruno, »pyhiin menoihin liittyvä legenda», kuten hän selittää, ja hyväksyy sen vuoksi kesäkempin selityksen 'kesäntaistelija, kesäntaistelija'.

Minä puolestani arvelen, että kesäkempeillä päinvastoin tässä on adjektiivinen merkitys. Kuten Ritvalan helkajuhlissa neidot kiinnittivät laulussa huomiota juhla-asuunsa (ks. Kalevalaseur. vuosik. 22), kempit on siis tässä käytetty samassa merkityksessä kuin Florinuksen sananlaskukokoelmassa sananlaskussa:

Caick kauniit cotona,
Ihanat Isän majasa,
kembit Kirkkowaatteisa.

Siis niinkuin Lönnotin sanakirjassa 'prälände i kläder, prydlig'. Agri-colalla tavataan kemppi-sana esim. seuraavasti: Ja hen ymberinfaitasi hende / ia iftutti jihen kempit Winapuut. (Weis. ia ennust. Efaias V), missä kemppi merkinnee 'uhkea, kukoistava'.

Länsi-Inkerin runoissa sulho, jolla on komeat saappaat, tsaarin saappahat jalassa, ylvästelee:

En minä seiso sillallesi,
seison kemppi kengilläni.

Runollamme on vielä toinenkin huomioon otettava yhtymäkohta Ritvalan helkavirsiin. Helkajuhlien alkusanoihin kuului myös kehoitusvirsi:

Käykäm' sirkkuset sinelle,
mataroille morsiamet.

Etelä-Karjalan runo hirtettävästä sulhosta ja lohikäärmeen kitaan tuomitusta neidosta alkaa (Sakkula, Reinholm 1848):

Lähetä sisot sinnee,
keltaheinähä kälykset,
mataraa morsiammet. 640, 642.

Jaakkimassa (Saukko v. 1850):

Läkkä siskoin sinne[e],
mataroa morsiamet,
kerran keltoa kälykset. 658.

Pohjois-Inkerissä runo alkaa yleisesti:

Lähtään myö sisot sinelle,
keltaheinähän kälykset,
matarahan morsiamet. 469, 473—4, 483, 488—9, 493.

Hevaan runo alkaa säkeillä:

Käykään, käykään, nouskaan, nouskaan,
nouskaan noroilen nuoret,

pankaan käsi kätteen,
pankaan ranne rantheen — 2211.

Runoamme siis lauloivat nuoret neidot kevätkesän juhliissa samoin kuin Ritvalan helkavirsia.

Runo jatkuu:

Leikatkaamme lehmus pitkä,
lehmus pitkä ja leveä (paksu),
kiskokaamme niini pitkä,
niini pitkä ja siliä,
punokaamme nuora kierä,
nuora kierä ja noria (= notkea).

Näistä säkeistä huomattakoon, että lehmus Suomessa kasvoi varhaisempina aikoina noromailla, vaikka se jalona puulajina vähitellen liika-hakkuulla hävitettiin ja harvinaisena säilyi vain kivikoissa. Sen kuorta, niintä, käytettiin mm. nuoran, köyden punontaan hyvin yleisesti.

Seuraa sitten kuvaus, mitä neitojen punomalla niiniköydellä oli aikomus tehdä:

Millä ylkä hirtetähän,
vaimon poika vankatahan (t. vangitahan).

Haavion mukaan: *johon* Yrjä hirtetähän. Pitää tietysti olla *millä*, kun on kysymyksessä väline, nuora. Muotoa *johon* ei ole yhdessäkään toisinnossa. Kahdessa toisinnossa on *jolla*.

Sana *ylkä* on johtanut Krohn—Haavion koko runon tulkitsemisessa harhateille. Sen he ovat korvanneet sanalla Yrjö, jota Krohnin kirjoittaessa neidosta ja lohikäärmeestä ei vielä ollut yhdessäkään käytettävissä olevassa toisinnossa.

V. Alava kirjoitti näet V. 1894 Vuoleen Katumaalta toisinnon, jossa on tuo Haavion koko tutkimuksen väärälle tolalle viennyt propri Yrjö: Millä Yrjö hirtetään (494). Kaikissa muissa toisunnoissa on *ylkä* ja siitä vääntyneitä muotoja *hykä*, *hylky*, *hylkky*, *hyle* jne., kolmattakymmentä eri väännöstä. Kaikkien näiden Krohn väitti juontuvan Yrjästä, ja Haavion mielestä »tähän selitykseen onkin syytä yhtyä». He eivät tahdo ymmärtää, että ylkä on ollut Karjalassa ja Inkerissä tuiki tuntematon länsisuomalainen sana. Mikäli kansa siihen uskonnollisesta kirjallisuudesta tutustui, sen luultiin merkitsevän Kristusta. Lounais-Suomessa se tavataan Taneli Jusleniuksen v. 1700 julkaisemassa Anteruksen runon katkelmassa:

Yljän Kilpi Cullan kijlsi
caikki muut hopian hohdit.

Haavion huolimattomasta toisintojen käytöstä saa käsityksen, että ylkä vain kahdessa Pohjois-Inkerin toisinnossa korvattiin sitä täysin vastaavalla ja ymmärretyllä sanalla *sulho*. Kuitenkin tavataan *sulho* Etelä-Karjalan toisunnoissa 637, 642, 644—5 ja *ylkä* säilyneenä Suistamosta aina Keski-Inkeriin asti. Jos runossa hirtettävä sulho alkuaan olisi ollut Yrjä, Yrjänä, Yrjö, on naiivia uskotella, että tuo niillä seuduilla, joista runoa on saatu, aivan yleisesti käytetty etunimi olisi vääntynyt eriskummallisiin muotoihin.

Mutta meillä on toinen kuvaava esimerkki siitä, miten länsisuomalaisen runon ylkä muuttuu Karjalassa Yrjöksi tai Yrjänäksi. Se on Myydyn neidon runo. Siinä tulee ylkä paimenessa olevan tytön luo ja kertoo käyneensä tämän kotona ja ostaneensa tytön omaisilta. Eräjärven toisinnossa (X 81): Tuli ylkä mun työni, istuhon tyvellen puuta. Vanhimmassa, n 1770 kirjoitetussa toisinnossa, ehkä Keski-Pohjanmaalta (XII 1559):

Tuli ylkä Carjahani,
Oli ylkä niin cuin herkä.

Pohjoisempana Pohjanmaalla ylkä on jo *yrkkö*, *yrkä*, *ynkä*, *Yrjö*.

Savossa on yhdessä toisinnossa: Tuli minun ylkä karjaan, ylkä istu tyvemälle (275), mutta toisissa *yrti* ja *yrjy*. Hämeessä on Heinolan pitäjässä: Yhytipä Yrjänä karjaani (11). Raja- ja Pohjois-Karjalan toisunnoissa on Yrjö, Yrjänä yleistynyt ja vain kerran Yyrkä, Yrkö. Samoin on Myydyn neidon vionalaisissa toisunnoissa Yrjö, ja yljästä ovat muistuttamassa vain yrkä, yrkkö, yrkö, Yrkkyy; Etelä-Karjalassa on Yrjänä (1865).

Näemme siis Myydyn neidon runossa saman ilmiön, että länsisuomalainen *ylkä* on synnyttänyt sekavia muotoja, mutta etupäässä yleistynyt *Yrjöksi* tai *Yrjänäksi*. Lienee tarpeetonta jatkaa todistelua, että hirtettävä sulho ei ole Yrjänä.

Paikkansa pitämätön on myös Krohn—Haavion todistelu, että *vaimon poika* keskiaikaisissa runoissa on merkinnyt hengelliseen säätyyn kuuluvaa miestä (Haavio s. 21). Kun tuo vaimon poika on muodostunut muillekin kuin uskonkappaleeksi ja Krohn pitää sitä varmana todistuksena siitä, että teinit lauloivat kaikki kalevalaiset runot, joita hengellinen sääty sepitti, ja laulajan virret muka olivat teinien sepittämiä ja papereista laulamia, sallittaneen, että vaimon poikaa käsittelen hieman monisanaisesti.

Hyväksyessään Krohnin väitteen, että säeparissa »millä ylkä hirtetähän, vaimon poika vangotahan», vaimon poika merkitsee hengelliseen säätyyn kuuluvaa miestä, Haavio viittaa Krohnin tunnelmarunojen tutkimuksiin. Krohnin todistelu on seuraava:

Laulajan alkusanoihin kuuluvasta yhdestä toisinnosta hän on löytänyt »vaimon pojan» ja senkin tulen synnyn johdantona, jossa vanha tietäjä sanoo toiselle:

Oi veikko, *vaimon poika*,
suullinen sanalliseni (I 4 160).

Muuten on Vienen laulajan virsissä vastaavassa kohdassa:

Voi veikko sulosanani,
sulosuini äitin poika (I 3; 1277, 1290, 1299, 1301, 1304).

Oi veijo sulosanani,
sulosuini olet äitin lapsi (1286).

Krohn tahtoo uskotella, että tässä tarkoitetaan erikoisesti vihitystä avioliitosta syntynyttä teiniä, ylimyksen tai papin poikaa. Lisätodistukseksi hän vielä ottaa Henrikin surmavirren sanat, jossa Ericki Ridari sanoin lausui suin puheli:

Weickofeni waimon poica,
palion on finne mennehitä,
eij palion palannehita.

Varmuudeksi Krohn vielä tähdentää, että vaimon pojan vastakohta loitsuissa on huoran poika (TT s. 6). Meidän olisi siis tulkittava ritarillisen Eerikki kuninkaan sanat: Veikkoseni Henrik, sinä kun et ole äpäpä, vaan avioliitosta syntynyt, älä mene ristimättömille maille, paikoille papittomille, sinut siellä surmataan!

Runoilija ei ole tarkoittanut mitään sellaisia tökeryyksiä sanomalla »Veikkoseni, vaimon poika», vaan sitä, että kuninkaalle piispa on kuin kallis veli, kuin yhen emosen lapsi, jota on neuvottava jättämään pelättyjen pakanain maalle meno, sillä ihminen vaimosta syntynyt voi siellä menettää henkensä. Vaimo ei sitä paitsi kielessämme ole merkinnyt yksinomaan aviovaimoa, vaan yleensä samaan kuin ruotsin *kvinna*, saksan *Weib*, latinan *mulier* (ei *uxor*). Vanhassa kirjakielessä käytetään aviovaimosta, kuten muinaisrunoissakin, kun avioliitossa oloa tahdotaan erikoisesti tähdentää, nimitystä *emäntä*. Agricola: *Cucaikinens hylkepi henen Emenens mwtoin quin horudhen tähden ia naipi toifen hen teke Horin (XII)*. Mutta: »*Miehen poli pite kieumen Wijdhet toifta kymende aiaftaica / Mutta Waimon poli neliättoiftakymende*». Siis naisen täytyy olla neljätöistä, ennen kuin saa mennä avioliittoon. Runossa: *Tapoit naisen ennen naidun, mursit entisen emännän*, siis aviovaimon. Mutta *Mataleenasta*, josta runon alussa sanotaan »*Mataleena neito nuori*», kuuluvat sanat, kun ilmenee, että hänellä on aviottomia lapsia: »*Mataleena synnin vaimo*.» Neitsyt

Maariasta: »Maaria pyhäinen neitsyt, vaimo valkeaverinen.» Ja Marja-virressä, ennen kuin neito on omenan niellyt: »Maaria vahainen *vaimo* kääpy käpperin kengin» (IV 4072). Kosijoita odottavasta neidosta tapamme Taneli Jusleniuksella (ks. Kalevalas. vuosik. 3, s. 112) säkeet:

Kirstinä kivellä istui
Waimo walkia wahalla,
Toivoi miestä nousevaxi.

Vaimon poika ei merkitse runoissa sitä, että erikoisesti tähdennettäisiin, että hän on avioliitossa syntynyt. Esim. Florinuksen sananlaskurunossa:

Noisa suurisa sodisa
Moni mies, moni hewoinen,
moni köyhän vaimon Poica
haawistosa happane,
mätäne männistösä.

Köyhän vaimon pojalla tarkoitetaan tässä, kuten sotaa kuvaavissa runoissa sitä, että *v a n h e n e v a l t a* vaimolta (naiselta) on kaatunut hänen vanhuudenturvansa, poika, jota juuri äiti suree lohduttomammin kuin muut — eikä suinkaan sen vuoksi, että hän on avioliitossa syntynyt. Haavio toteaakin alamuistutuksessa, että »Suomen murteissa, omituista kyllä, *vaimon poika* merkitsee paitsi aviolasta, myöskin äpärää».

Voin tähän lisätä, että olen kuullut nuoren tytön aviotonta poikaa sanottavan likan pojaksi, mutta vanhemman naisen vaimon pojaksi. Kun Myrskylässä eräältä aviottomalta pojalta vieraspaikkakuntalaiset kysyivät, kenenkä poika hän oli, eikä poika vastannut mitään, sanoivat kyläläiset: »Se on vaa yhren vaimon poika, ton Lienan tos mökis. Se pyärähytti itteksees vanhoil päivillääs pojan.»

Mutta merkillisellä tavalla Krohn saa hirtettävästä yljästä, vangitusta vaimon pojasta vieläpä »hengellisen miehen». Todistelu kuuluu (TT s. 6—7) seuraavasti:

»Nimityksen *vaimon poika* kohtaamme vielä [äsken mainitun Henrikin surmavirren säkeen lisäksi] pyhän Yrjänän legendasta muodostuneessa runossa Neito ja lohikäärme:

**Minkätähden mies sidottu,
vaimon poika vangittuna?**

Yrjänän eli yljän hirteen viejät vastaavat hänen vietelleen nuoren neidon, joka sen johdosta on joutuva lohikäärmeen kitaan. Sekä morsi-
siamen että yljän ankara rangaistus on ymmärrettävissä, jos kysymyk-

sessä on avioliitolla sovittamaton selibaattirikos. Pappien naimattomuuden rikkomista pidettiin, Matalleenan virrestä päättäen (SMR s. 209), pahempana kuin lähimpään sukulaisten välistä yhteyttä. Vaimon poika voi tässäkin runossa tarkoittaa hengellistä miestä.»

Katolisten pappien siveysrikoksista Krohn siis viittaa Suomen muinaisrunoissa julkaisemaansa Matalleenan virteen, josta muka ilmenee, että »pappien naimattomuuden rikkomista pidettiin pahempana kuin lähimpien sukulaisten välistä yhteyttä». Matalleenan virressä Luoja sanoo:

Kaksi annan anteheks',
vaan en kolmatta lupa'a — — —
en anna *vateruttasi*;
kuomast on kovimmat synnit,
vaterasta vaikeimmat,
sitä en anna anteheksi.

Tätä kohtaa kummista, vaterista, ei ole laulettu muualla kuin Virossa ja yhdessä Soikkolan ja kolmessa Hevaan inkeroisten toisinnossa. Krohnin mukaan sitä ei ole Suomessa. Sitä paitsi on omituista väittää, että kummi kuului hengelliseen säätyyn, oli pappi. Sillä ei siis todisteta mitään vaimon pojasta, joka muka oli nimenomaan aviolapsi kelvatakseen papiksi tai kiltaveljeksi.

Kansan käsitys oli toinen. Ja juuri Matalleenan runossa sanoo Jeesus Matalleenan saamista aviottomista lapsista:

Sen kuin tuiskasit tulehen,
siit' ois Ruotsissa *ritari*;
sen kuin vetkasit vetehen,
siit' ois *herra* tällä maalla;
sen kuin kaivoit karkeahan,
paras oisi *pappi* tullut.

Kansa on nuo runot sepittänyt ja siis sen käsitys on runon tulkinnassa määräävä. Ja vaikka molemmat runot (Matalleenan ja hirtettävän sulhon) olisivat pappien sepittämiä, niin miksi he siis runoilivat, kuten edelläolevassa? Mutta Haavio väittää, että »Lohikäärmeen ja neidon runon vaimon poika on helpoin selittää killan miljöössä».

Toivottavasti jo on sanottu tarpeeksi siitä, miten lapsellisella tavalla on yritetty saada vaimon poika hengelliseen säätyyn, kiltaveljesten ja teinien erikoisuudeksi antamalla sanalle yksipuolinen merkitys.

Runon kertomus jatkuu sitten, miten neidot ripustavat yljän

tien suuhun, veräjän päälle (t. päähän),
ahon aian kolkkasehen,
mistä kulkevi kuningas,
vaeltavi valtahera(t) t. linnan vanhin.

Turhaa on, kuten Haavio, tässä etsiä hirttopaikalle yhtäläisyyttä »friisiläisen lain määräyksestä, jonka mukaan hirttopaikan piti sijaita julkisen tien ääressä; hirsipuu pystytettiin useimmiten teitten risteykseen». Eivät suinkaan länsisuomalaiset laulajat ensin tutkineet friisiläistä lakia, ennen kuin ryhtyivät petolliselle nuorukaiselle hirttopaikkaa (häpeäpaalu?) etsimään? Eikö kotimainen tai ruotsalainen tapa olisi ollut lähempänä? Mutta hirttopaikan määräisivät olosuhteet. Neidot kiskoivat norolla niintä lehmuksesta ja punoivat köyden ja veivät nuorukaisen lähinnä olevan tien veräjälle, missä kulkijain oli pakko pysähtyä ja nähdä häpeäpaaluun ripustettu. Runo jatkuu: Kuningas kulkee valtaherroineen tietä ja kysyy, miksi poika on sidottu, ja saa vastauksen:

»Sen on tähden tää *sidottu*,
vaimon poika vankaeltu,
miks makasi nuoren neidon,
nuoren neidon morsiamen.»

Laulajat sanovat, että he ovat suorittaneet tuon omavaltaisen tuomion, häpeäpaaluun sitomisen, neidon viettelemisestä. Ja kuningaskaan ei väitä tuomiota epäoikeudenmukaiseksi.

Neidot siis julistavat oikeuskäsityksensä, että sellainen ylkä, joka on vietelty nuoren morsiamen ja sitten kylmästi hylkää hänet, ansaitsee tulla sidotuksi häpeäpaaluun niiniköydellä, kuten he yhteisesti ovat tehneet.

Haavio arvelee: »Kansanruno jatkuu vielä tämän riittirunon[!] eräillä säkeillä, jotka epäilemättä ovat reminisenssi Pyhän Yrjänän ja lohikäärmeen runosta. Säkeet eivät muodosta kokonaisuutta; niissä on kaksi toisistaan riippumatonta ajatusta: 1) neidon tuomitseminen ja 2) lohikäärmeen uhkaus.»

Runon jatko on seuraava:

Neito parka tuomittihin
lohikäärmeen kitahan.

Haavio kirjoitti näistä säkeistä: »Runon motiivi tähän tuomioon on kokonaan toinen kuin eurooppalaisessa runossa; sekin on loogillinen motiivi, mutta ei sitenkään missään suhteessa kansan oikeustapojen mukainen; jos sensijaan suorastaan pidämme säkeitä väärään yhteyteen joutuneina ja käsitämme niiden edestä unohtuneen todellisen motiivin, että lohikäärme **v a a t i i r u o k a a** ja kuninkaan tytär arvanvedossa joutuu sen saaliiksi, on ajatus luontevampi.»

Mielestäni tässä on taas annettu väärä selitys. Käsitän asian näin:

Kun kuningas ja hänen seurueensa, valtaherrat, havaitsivat, että naiset ovat käyttäneet omavaltaisesti kansantuomiota, hän julistaa omansa. Hairahtuneen neidonkin täytyy saada rangaistuksensa. Hänet tuomitaan lohikäärmeen kitaan, muille ojennukseksi ja varoitukseksi. Se on miesten tuomio langenneelle naiselle. Lohikäärmeen ruokkimisesta ei runossa ole vihjeitä.

Kun kuninkaan tuomio oli langetettu, niin

Lohikäärme loi kivoille,
hauki (traakki) rannalle rapasi.

Odotettiin pedon nielevän neidon makupalanaan. Mutta tapahtui ihme:

Lohikäärme huokasevi,
huokasevi henkäsevi:
»En mä niele nuorta neittä,
enkä nuorta morsianta.
Ennen nielen nuoren miehen,
nuoren miehen miekkoinensa,
uron umpirautoinensa,
hevosen satuloinensa.»

Hajasäkeissä lohikäärme mieluummin sanoo nielevänsä kuninkaan kypärinensä, talonpojan tapoineen, papin kirkkokuntineen, heikon herran valtoinensa, lukkarin perheinensä, suntion emäntinensä, naisen nahkapaolineen, paimenen lehmikarjoineen. Ne ovat tilapäisiä lisiä ja liioitteluja, kuten yleensä laajalti lauletuissa runoissa.

Tästä käänteestä päätellisin, että runo kuuluu naisten kevätkulkueessa laulamiin ja että se alkuaan on naisten sepittäjä, naisten puolustus. Sillä tahdotaan saada sanotuksi, ettei nuoren naisen hairahdus — eihän ole kysymys lapsentaposta — ole toki niin hirvittävä, että hänen tarvitsi jullalla tavalla menettää henkensä, kuten herrat ovat tuominneet. Kun eivät tuomarit sitä ota ymmärtääkseen, ei hirvuinen lohikäärme suostu sellaiseen vääryyteen kuin kuningas ja ylimykset. Se on aitoa kansanomaista ajattelutapaa. Sellaista ilmenee runsaasti runoudessamme. Vieläpä niinkin, että kuolleet esineet, kuten miekka, mieluummin juo rikollisen verta kuin syyttömän.

Haavio tahtoo runon katkaistavaksi tähän ja jättää perustelun naisten menettelyyn pois. Hän arvelee loppusäkeistä: »Säkeet, jotka päättävät runon, ovat arvoitukselliset ja hämävät, niiden kuulumista Yrjänän ja lohikäärmeen runoon ei voi mitenkään puolustaa. Niiden sisältämä ajatus: neiti synnyttää poikia, laivan seppiä Ruotsiin ja Tanskan sotaan, viittaa pikemminkin edellä selostettuun hedelmällisyysriittiin.»

Runon loppu kuuluu:

Neito poikia tekevi
laivan seppiä latovi
Ruotsin suurehen sotahan,
Tanimartin tappeluhun.

Säkeet eivät sovi Pyhän Yrjänän legendaan sen paremmin kuin muukaan runo. Mutta ne kuuluvat niin elimellisesti tähän runoon, että ne ovat säilyneet kaikkialla, mistä runo on saatu talteen. On varmaa, että ne alun perin ovat siihen sisältyneet jo Länsi-Suomessa. Jokainen ymmärtää, että naiset tahtovat sillä sanoa: Ei suinkaan ole kuninkaalle niin kauhean vaarallista, jos neidot synnyttävät poikia. Niistä kuningas saa sotamiehiä ainaisiin Ruotsin ja Tanskan sotiin. Kyllä siellä kelpaavat vaimojen pojat taistelemaan kuninkaan puolesta. Ei sodassa kysytä äidin vihkimätodistusta.

Näin olemmekin tarkastaneet koko runon. Krohn lopetti v. 1894 kirjoituksensa »Neito ja lohikäärme» sanoin: Vertailemiseni suomalaisen runon ja pyhän Yrjänä legendan välillä on vastainen tutkimus mahdollisesti osoittava tutkijan oman mielikuvituksen leikiksi. Toivottavaa vaan olisi, että se samalla voisi keksiä toisen paremman selityksen tälle hämäräperäiselle kansanrunolle.»

Edellisestä ehkä ilmenee, että Krohnin selitys on pelkkää mielikuvituksen leikkiä, jota hänen harras oppilaansa on kehittänyt edelleen in absurdum, joten hänen on täytynyt jopa karsia runon loppu.

Kokoan lopuksi tulokset runon tarkastelusta. Eräjärven toisinnossa on siis säilynyt kaksi Länsi-Suomessa runoon joutunutta laulajan virttä: Laulakaamme lasta kaksi ja Käeltä laulut oppinut. Sitä paitsi lienee samassa tilaisuudessa laulettu, kuten Ritvalan helkajuhlissa, runo »Käykäs me sirkkuset sinelle, mataroille morsiamet», koska se niin yleisesti on säilynyt runomme alkuna halki Etelä-Karjalan ja Inkerin. Näistäkin runoista ilmenee, että virttä nimenomaan ovat laulaneet neidot.

Kertova runo hirtettävästä yljästä ja lohikäärmeen kitaan tuomitusta neidosta muodostaa eheän kokonaisuuden. Sitä lauloivat kesäkempit, juhlapukuiset neidot, kuten Ritvalan helkavirsiä, kylän halki seppelpäisinä laulukaltaalle, »Käenmäelle», kulkiessaan. He tahtoivat laulussaan tuoda ilmi ajatuksen: Kun taaskin on suloisen suven aika tulossa, aika, jolloin me impyät makaamme ulkona aitoissa ja luhdeissa, saattaa käydä niin, että joku meistä tulee vietellyksi. Kaikki halveksivat ja tuomitsevat tyttöä. Mutta myötäsyyllisestä pojasta ei paljon puhuta. Uudenaikaisissa keinulauluissakin olen 1890-luvulla kuullut neitojen esittävän runomme ajatuksen säkeistössä:

Nyt on laulut laulettu,
 lauletaa uutta virttä:
 petturipojat syksyll' tarttis
 männynoksaan hirttä.

Runossa »Hirtettävä ylkä ja lohikäärmeen kitaan tuomittu neito» neitojen mielipiteet esitetään kuin sattuneina tapahtumina, tosiasioina. Opetus sai siten elävän, mielenkiintoisen muodon. Nuoret neidot sanovat runon kertomuksena: Jos meillä olisi valtaa, tuollainen väärät valat vannonut ylkä ripustettaisiin keväällä häpeäpaaluun kaikkien nähtäväksi julkisen tien varrelle. Mutta, jos sen tekisimme, nousisi ankara tutkistelu, millä oikeudella. Kun vastaisimme, että hän on vietellyt morsiamensa, silloin vallanpitäjät lukisivat tuomion, ettei neitokaan ole syytön. Hänet tuomittaisiin kevytmielisyydestä vaikka lohikäärmeen kitaan. Mutta tuolla hirviölläkin olisi enemmän oikeudentuntoa kuin miehillä, jotka tuomitsevat yksinomaan naista. Se sanoisi ennen syövänsä nuoret urhot vaikka haarniskoineen, hevosineen, satuloineen.

Emme siis voi puhua hedelmällisyysriittirunosta, Pyhästä Yrjänästä lohikäärmeentappajana ja kiltasankareista. Lohikäärmeistä, noista julmista, ihmisiä nielevistä pedoista, kirjoitti jo Agricola; niiden hirmuisuudesta tiedettiin yleisesti tarinoita ja nähtiin kuvia kirkkojen seinillä. Runolla on opettava kärki, kuten samanlaisilla neitojen kulkueissa lauletuilla Matalleenan ja Annikaisen virsillä. Mutta se kohdistuu tässä miesten moraaliin ja omahyväisiin tuomioihin.

Väinö Salminen.